

LEVELEK A MESTERNEK

Az alább olvasható levelek címzettje, a „Mester”, a Pápai Református Kollégium legendás, sokoldalú rajztanára, A. Tóth Sándor festőművész, az egyetemes európai bábművészet jeles alakja, úgyszólván, mint cserkészparancsnok. Küldői kollégiumi tanítványai, akik felnőve, diplomáikat megszerezve, a magyar művészet lapjaira írták nevüket. Valamennyien tanári pályájának 1945-ig tartó első, a védőszárnyai alól kiröppent nemzedékéhez tartoztak. Hárman – képzőművészek – jórészt akadémiai tanulmányaik első élményeit, a képzőművészeti főiskolán szerzett tapasztalataikat osztották meg szeretett tanárukkal, de nemcsak tanár és növendék szoros kapcsolatát szemléltetik, hanem figyelemre érdemes kortörténeti adalékokat is tartalmaznak.

A tizenegy levélből, postai lapból kirajzolódó „történet” hét esztendő, múlt századi történelmünk nehéz, ellentmondásokkal terhes korszakát öleli át. Egymás után, időrendben olvasva, kevés magyarázattal kiegészítve, nemcsak a kiröppent tanítványok életútjának egy fontos, meghatározó szakasza, mindennapi élete, gondoljai tárulnak fel. Bepillantathatunk a főiskolai művészképzés valóságába, a művészeti élet eseményeibe, és kiélekedik néhány neves művészi arc-éle, jellemvonása, s a háttérben felsejlik a bonyolult történelmi kor.

A Pápai Kollégium története 400. oldalán olvasható: „1932-ben került a kollégiumba Tóth Sándor rajztanár, aki kezdeményező-készségével, lendületével, kifogyhatatlan energiájával, műveltségével nemcsak a szabadkézi és művész rajz terén hozott újat, hanem az iskola szellemi életének, az ifjúság kezdeményező erejének felfrissítésében is kiemelkedő szerepet vállalt”. A három karizmatikus tanár egyike volt, „aki a legtöbbet tett a modern magyar szellemnek” - emlékezett tanítványa, Trócsányi Zsolt. London, Párizs, Berlin művész világában szerzett tapasztalataival, egy, a magyarság tudatát erősítő erdélyi utazás élményeivel – s új művészi szemléletű vázlatokkal, képekkel – „tarsolyában”, szerencsés pillanatban kezdte pályáját. Először helyettes tanárként alkalmazták: „Haladó felfogásom miatt ez nem ment könnyen, később is harcolnom kellett, például regös cserkészeimmel a népi magyarságért” - jegyezte fel visszaemlékezéseiben.” Rendkívüli rajzórákra azonnal olyan anyagot kaptam, mint Somogyi József, Iscserekov András, Móritz Sándor, hogy csak néhányat említek. Ezekkel kísérletezni élvezet volt” - idézi emlékeiből a kollégium történet. A névsor a világban szétszóródott, művészi pályát választó tanítványokkal bővíthető, de e „három” sorsa alakulása különösen közel állt a „tanár úr” szívéhez. Nemcsak a tiszteletet, ragaszkodást tanúsító „tanítványi” levelek, hanem a mester számos gesztusa is (kiállítások rendezése, méltatásuk szóban és írásban is stb.) biznyságul szolgál.

A bemutatásra választott levelek A. Tóth Sándor 100. éves jubileumán rendezett pápai kiállításon kerültek a tárlókba. Közlésre fia, dr. Tóth Gábor Sándor engedte át a művészettörténeti szempontból érdekes kéziratokat. Az autográf szövegeket minden változtatás – az írásmód megtartásával és a helyesírási hibák javítása nélkül - adjuk közre. A „hely” megválasztásában szerepet játszott, hogy a „mester” és „tanítványai” egyaránt vonzódtak a Balatonhoz. Ki előbb, ki utóbb művészként, művésztelep szervezőjeként vagy üdülőként felkereste a tó partját, amely nyomot hagyott alkotásaikban is.

Az első levélben Somogyi József (1916-1993), az Aba Novák Vilmos szabadiskolájában felvételre készülő (1935-36), majdani jeles szobrász számolt be gyötrelmeiről kedves tanárának. A győri bencés gimnáziumból a kollégiumba került ásványrárói fiú aktív szereplője volt iskolája életének. Beválasztották a nagy hagyományú Képzőtársaság tisztkarába is. Közös tanulmányt írt a XIX. század képzőművészetéről Iscserekov Andrással s munkájukat fel is olvasták. Első munkáival szerepelt az év végi rajzkiállításokon. A. Tóth nagy reményeket táplált növendékével kapcsolatban, főiskolai felvételeire tanácsaival látta el.

Figyelemre érdemes levelének néhány „ecsetvonása”, amely Aba Novák megnyerő pedagógusi felfogását árnyalja. Nem kevésbé rokonszenves, ahogy a maga mesterségbeli előmenetelét mérlegelte.

zet lámpát rajztárnáig. Kir-
dig jónnal é merrrel. Lakótele-
ember, sokféle felmít, felkőgő.

Dolgozatok sorozat,
pitt Lötával, recuzával, alajjal
alaarellal, parcellal, díőpáccal,
tával.

Így látva is sokat
lehet tanulni.

Panón Kónak a lom-
pozitívok sok állatot és
kivitelket sőt kiváncs
üdvözlötök kéldik

Yves Kónak

Samirgi Fir szívesen

Budapest, 1966. aug. 3.

I.

„Bpest, 1936. V. 12 én.

Mélyen Tisztelt Tanár Úr!

Már nagyon régen írtam Tanár Úrnak, hogy miként folyik életem Pesten Talán nem tetszik haragudni, ha igénybe veszem idejét, és írok magamról, mert a kiállításon – amikor találkoztunk – oly rövid volt az idő, hogy semmit nem tudtam elmondani.

Hogy mennyit haladtam nem tudom megmondani, de ha előveszek egy nyári és egy mostani rajzom, nagy a különbség köztük. Nagyon szeretném Tanár úrnak megmutatni őket, hisz tanár Úr az, aki leginkább meg tudná bírálni azokat. Nem tudom szabad e azt kérnem, ha Pestre tetszik jönni – és rá tetszik érni rövid időre – tessék szíves lenni megnézni azokat.

Amíg eljutottam idáig, ahol most tartok rengeteget vesződtem, és annyiszor el voltam keseredve, hogy meg sem mondhatom. Amikor Aba Novákhöz kerültem, hamar rájöttem, hogy nem tudok semmit. Amikor pedig sehogysen ment úgy mint a mester akarta, gyakran feltettem magamban a kérdést: minek erőltetem a dolgot, ha úgy sem megy. Nem győzők hálát adni a mesternek, hogy oly sok jóindulattal, szeretettel bánt velem, mert ha ő esetleg ideges, durva ember, biztosan haza mentem volna már.

Nagyon sokat vesződtem hosszú ideig a szénnek az anyagával. Eleinte nem tudtam vele dolgozni, túl puha volt. Mindenáron pitt krétával akartam. Nagyon tetszett, hogy milyen fekete tónusokat lehet vele kihozni, de Aba-N. nem engedte, nem tudta u. i. letörölni, ha javított. Vissza kellett térnem a szénre és most már hála Isten eléggé ismerem a technikáját.

Most volt fenn nagyapám; beszélt a mesterrel; azt mondta, nagyon meg van elégedve és bízik, hogy felvesznek, csak tovább is legyen szorgalmas és nem lesz ősszel semmi baj. Örülök nagyon, mert egész évben komolyan, szorgalmasan dolgoztam, nem lumpoltam Pesten, de nagyon bántott volna, ha a mester nem lett volna megelégedve velem, és azt mondhatta volna az édesanyám, hogy csak elsétáltam ezt az évet itt fenn.

Még jún. 20 ig leszek kb. itt, akkor haza megyek egy hónapra, de augusztusra szeretnék lemenni Szolnokra a művésztelepre Aba-N. mellé. Nem kerülne jóformán semmibe; a nagybátyám most helyezték át Szolnokra és így nála lehetnék. Ha valami miatt esetleg Szolnok nem sikerülne, úgy augusztusra ide jövök vissza, de mindenesetre sokat akarok dolgozni a felvételi előtti hónapban. Ide azért nem akarok vissza jönni, mert a mester Szolnokon lesz a tanársegéd meg nem abban az irányban korrigál mint Ő, az pedig nem lenne jó, ha épp a felvételi előtt kapnék más korrektúrát mint amit megszoktam, mert végül nem tudnám mit csináljak.

Mintázni is mintáztam egész évben délutánonként. Volt egy pár szobrom ami tetszett Pátzay mesternek.

Azt hiszem ezt az évet nem töltöttem el hiába, mert ha felvesznek ez az 1 év előnyöm azt hiszem meg lesz az első éves fiúkkal és mégis belejöttem a rendszeres munkába.

Minden kiállítást ami csak volt és van megnéztem. A Múcsarnokban nagyon sok giccs van. Kivontult Szánthó Mária a Solymossy képszalonnal egyetemben. Azt hiszem ez elég... Van azért sok szép dolog is. Szőnyinek nagyon szép az egyik képe, azt hiszem a «Kapálók» a címe. A mesternek is van egy cirkuszos képe. Az arany érmet azt mondják Bernát A. kapja szép is nagyon a képe. Kíváncsi leszek.

Ne tessék haragudni, hogy ilyen sokat írtam, de azért ha meg tetszik engedni fogok ég írni, mert még sok mindenről akartam, de nincs már helyem.

A Nagyságos Asszonynak kézcsókom.

Tanár Úrnak maradok mély tisztelője.

Somogyi József”

Eleven erővel jelenítette meg a szabadiskola légkörét, a színes társaságot, az ott folyó munkát Iscserekov András (1915-1947) meglepően szép kalligráfiával írt levele. Az árván maradt orosz származású fiú 1927-ben talált befogadó közösséget a kollégiumban. Tehetségét felismerő rajztanára minden tőle telhetőt megtett, hogy egyengesse útját a művész pálya felé. Az érettségét követő első lépéseiről, fővárosi élményeiről számolt be szeretett első mesterének.

2.

„Kedves Tanár Úr!

Eddig nem számolhattam be Tanár Úrnak művészeti ténykedésünkről, mert Aba Novákhhoz csak az elmúlt hétfőn iratkoztunk be. Ekkor nyílt meg az iskolája. A nagy mestert eddig még nem láthattuk, Szegeden festi a Hősök kapujának a freskóit, de azt hiszem, nem is fogjuk látni. Helyette egy Élessnevű főiskolai tanársegéd korrigálna, de úgy látszik itt az a szokás, hogy a nagy mesterek csak nagyon ritkán és rövid időre mutogatják magukat, mert csak az első napon volt köztünk vagy tíz percig, azóta egyedül rajzolunk. De az a fontos, hogy van rajzolási alkalmunk.

Vagy húszan járunk most, vegyest fiúk, lányok. Van egy végzett tanárnő is, aki fel akarja frissíteni a tudását, mert nem tanít sehohsem. felnőtt hölgy van több is. Egy amerikai festő házaspár is dolgozik itt. Olajjal festenek. Egyenesen Aba Novák kedvéért voltak itt egy évig, szeptemberre mennek vissza. Jár ide egy öreg tábornok is. A társaság tehát nagyon érdekes.

Ezen a héten fejet rajzolunk, egy öreg nénit. Nagyon jó, karakteres fej. Jövő héten aktot fogunk rajzolni.

Délelőtt minden nap kilenc órától egy óráig rajzolunk, délután mintázunk fület, száját, szemet, kezét, lábat, gipsz minta után.

Akik szénnel rajzolnak, azoknak a tudásuk, a tanárnő kivételével jóformán semmi. Pongrácz Irénkének vagy Pap Sanyinak a szénrajzai ezekhez képest zseniális alkotások. Karakterről a legtöbbször sincs a fejrészeket meg valami furcsa hibásan illesztik össze. de hát azért siettek ide két hónappal előbb a felvételi előtt. Van itt Debrecenből, Kőszegről fiú egy kislány meg alig tud magyarul, megszállott területről jött.

Délután különösen amikor még nem jártunk ide, Szeiffert Jancsival tárlatokra járunk. Szenzációs volt a Képzőművészeti Társulat jubileumi kiállítása. Különösen a grafikai részét élveztem nagyon. Egyik akvarelltől a másikhoz ugráltam nagy megszállottságomban, közben meg egy csomó szobrot majdnem ledöntöttem. Tájképek, freskótervezetek, portrék, kompozíciók, egyik szebb mint a másik. természetesen nagyon élvezhetők voltak az olajképek is

Tehát komolyan dolgoztatunk és meg el-járogatunk tárlatokra, nem vetve meg az állatkertet, mozit, színházat sem, csak a szeptember sikerülne jól!

Sok üdvözlettel

Iscserekov András

Bpest, 1936. júl.16.”

A rövid idő múltán érkező újabb beszámoló arról tanúskodott, hogy Iscserekov mind jobban elmélyedt a rajzolás, festés élvezetében. Képszerű gondolkodásának fejlődését mutatták, hogy az ábrázolási problémákat érzékletesen tudta megközelíteni írásában is. Soraiból kitetszik, hogy a három akadémista jelölt tanítvány immáron együtt tanulmányozta a felvételi erőpróbára, és igyekeztek hasznosítani tanáruk eligazító tanácsait.

3.

„Kedves Tanár Úr!

Tanár Úrnak a felvételire vonatkozó utasításait nagyon köszönjük, már most is hasznosak ránk nézve. Mostanában alapos korrigálást kapunk, de rengeteg anatómiai elmélettel, aminek egy vagy két hónap alatt nehéz utána nézni. Az eredmény az, hogy a felvételi rajz szempontjait még most sem tudnánk.

Érdekes, hogy legjobban szeretjük az esti krokít. Épen az otthonival ellentétben. Sajnos csak kétszer van kedden és csütörtökön. Nagyon jól esik, ha egy-egy kecses női mozdulatot sikerül egészségesen elcsípni, és ez egy esti 20-30 vázlat közül 2-3-szor sikerül is.

Így már a délelőtti akt már nem olyan nehéz. Talpra állítani, a mozdulatot beleadni az esti kroki után nem nehéz, legfeljebb mérés után kell böngészni.

A fej épen úgy megy itt is mint otthon. Csak itt nem fontos a karakter, már egészen öreg asszonyt és embert rajzolunk, fontos a fej összefoglalt egységben tartása és technikai kellemes megjelenés. De természetesen nem modorosság.

Mind a kettőnknek nagyon jót tett ez a kirándulás. Bennem, bár nem kívánják erősen kifejlődött a karakterérzék. Jancsi pedig abbahagyta az egyhangú dörzsölését és sok érdekességet vitt bele technikájába.

Hallottuk a régebbi fiúktól, hogy Somogyi Jóska augusztusra feljön ide. A nyáron otthon volt Győrben. Szolnokra azért nem ment, mert Aba Nováknak Szolnok helyett Szegedre kellett mennie. Így Jóska is otthon maradt. Hallottuk róla, hogy szénnel már nagyon jól dolgozik, kíváncsiak voltunk, milyen egy valódi Aba növendék, akinek korrigál?

Hát Jóska ma váratlanul be is toppant.

Miután alaposan kibeszéltük egymást és megtárgyaltuk Glatz mester és Tanár Úr utasításait, ő is hozzá fogott az akt (múlt héten egy 50 éves férfit rajzoltunk) megrajzolásához. Hát tényleg, Aba Novák nagyon ravasz eljárást tanít.

Őnála az aktrajzolás a krokival kezdődik. Ha a mozdulat és az arányok megrajzolása gondot már nem okoz, jön a tónus. A tónusok felrakása azonnal követi a kontúrvonalat. tehát ha a comb és az alsó láb külső kontúrját megrajzolom, mellé teszem azonnal az árnyékot és csak azután a belső kontúr.

Ha valaki biztosan vezeti a szentet, ez az eljárás bizonyos szempontból előnyös. Nagyon leköti a rajzolókat, és gyorsan fel lehet fejleszteni a rajzot. Amellett friss. Veszélyes legfeljebb akkor, ha az ember részleteiben is ki akarja dolgozni, száraz lesz. Gyors eredményhez szokva, a frissességet felbontja.

Másik nagyon érdekes szempont az, hogy az emberi testen minden (olvashatatlan szó!). A nyak, karok, mellkas, has, combok, lábszárak, újjak.

Rajtuk az árnyék azért van, mert ezzel szemben egy erősen megvilágított rész is. Ez különösen hasznos a has és a csípő megoldásánál. Zavarba hozza az embert a sok bemélyedés és a sok árnyékok. De ezt az elgondolást ismerve, és az izmok, csontok irányának, eltűnési helyének utána járva, a megoldás érthető. Minden a helyén van.

Mindig vagyunk vagy húszan-huszonöten. Kezdve tizenöt éves ötödikestől 70 éves öreg műkedvelőig. Kis 18 éves érettségizett lánytól rajztanárnőig. Mindig jönnek és mennek. Sokféle ember, sokféle technika felfogás.

Dolgoznak szénnel, pitt krétával, ceruzával, olajjal, akvarellel, pasztellel, diófapáccal, tussal.

Így látva is sokat lehet tanulni.

Tanár Úrnak a kompozícióihoz sok ötletet és kiviteli siker kívánva üdvözlötüket küldik

Iscserekov András

Somogyi Jóska

Szeiffert János

Budapest, 1936. aug. 3.”

A visszatérő Somogyi József viszonzni igyekezett kedves patrónusa eszmei és gyakorlati eligazításait. Képet kereztetett, ezüstözött, vásznat feszítetett. Sőt! Közvetítésre vállalkozott esetleges eladás ügyében.

4.

Postai levelezőlap. Pecsét: 936. aug. 24.

*„Nagyságos
Tóth Sándor
úrnak
festőművész, rajztanár
Pápa
Ref. kollégium*

Mélyen Tisztelt Tanár Úr!

A keret holnap meg lesz. Az ezüstözést megcsinálom magam, mert az 1.P-t méterére értették és így elég sokba kerülne, fog az házilag is sikerülni és kevés pénzből meg lesz. Voltam ma a keretezőnél. Ő mondta, hogy egy úr érdeklődött, hogy eladó-e a kép és mennyiért. Azt mondta, nem sok pénzű, de komoly vevő. Képném Tanár urat legyen szíves – lehetőleg hamar – erre vonatkozólag válaszolni, mert megígértem, hogy pár napon belül megmondom nekik Tanár úr válaszát.

Kezdek ismét visszazökkenni rajz terén a régi kerékvágásba a tanár-segéd nagyon ritkán korrigál akkor is csak úgy, hogy ő így gondolja meg stb. de nem húz le annyira.

Mély tisztelettel

Somogyi József

U. i. Az Erdélyi elég szépen sőt szépen felhúzta a vásznat”

Somogyi volt a hírvívő a három növendék sikeres vizsgájáról is.

5.

„Ráró, 936. IX. 28-án.

Mélyen Tisztelt Tanár Úr!

Azt hiszem Andris már megmondta Tanár urnak az örömhírt, mind hármunkat felvettek.

Nem tudtam rögtön írni Tanár Urnak, mert amint megtudtam rögtön jöttem haza, hogy ezt az egy hét igaz vakációt kihasználjam. Oly röviden meg nem akartam írni mert még a képről is van írni valóm, hanem Andrisnak írt lapomon meghagytam neki, hogy azonnal menjen el Tanár Urhoz és mondja meg.

Akár mennyire is bíztam felvételembé mégis sokszor féltem mert nagyon sok felvételizővel találkoztam az idén is akik rajzolni nem, de azt annál biztosabban tudták, hogy őket felveszik.

Most újból nagyon szépen köszönöm Tanár urnak szíves támogatását és jóindulatát amellyel ügyemet mind végig kísérte. Köszönöm szépen a fényképet is, nagyon megörültem neki. Elek Palinak is átadtam ő is köszöni. Glatz mesternek eddig sajnos nem tudtam átadni mert a konferencia

előtti utolsó órában jött haza. Pénteken meg nem fogadott, hiába mondtam neki az előzetes telefon beszélgetés közben, hogy már főiskolás vagyok, nem protekcióért akarok menni, hajthatatlan maradt, ki van merülve és pihen azt mondta – de lehet, hogy igaz de lehet, hogy nem hitt nekem és félt, hogy talán valami főiskoláról kibukott vagyok és azért nem fogadott. Igaz, hogy szegénynek telesírta már fülét a beszélgetés előtt két barátom kiket nem vettek fel voltak nála és próbálták megpuhítani a pótfelvételi irányában. Szombaton már Pesten leszek és akkor átadom Neki is a fényképet.

Tanár úr képét a múlt hét keddjén 22-én már beküldtem. értesíteni ők nem fogják Tanár urat az eredményről és azonban szombaton ha visszamegyek megkérdelem talán akkorra már döntenek és meg fogom írni.

Nem tudom melyik mestert válasszam? Gondoltam Glatzra, mert ő enged egyedül a tanárok közül mintázni is, a többi nem. Meg sem mondhatom, mennyire örülök, hogy már itt tartok a mester választásnál.

Mély tisztelettel

Somogyi József”

•

1936 őszén a három pápai diák tehát megkezdte tanulmányait a Magyar Kir. Képzőművészeti Főiskolán. Megoldódott a mesterválasztás gondja is. Somogyi József Réti István osztályába lépett, alakrajzra Aba Novákhhoz járt. Szobrászatra Kisfaludi Strobl Zsigmond oktatta, de inkább Pátzay Pál korrigálta tanulmányait. Iscserekov András Glatz Oszkárt választotta, de tanárai között volt Szőnyi István, Aba Novák, akvarellezni Elekfy Jenőtől, grafikát Varga Nándor Lajosnál tanulta. Szeiffert János Rudnay Gyula osztályára iratkozott, aki maga mellé vette később tanársegédnek. Összetartásuk továbbra is erős maradt. Bizonyítja az a kiállítási meghívó, amelyet Iscserekov linómetszete illusztrált. A kézírásával címzett kis nyomtatványt „Ngs. Tóth Sándor festőművész rajtanár úrnak H. Jókai utca” kézbesítette a pápai posta, aki a kiállítás kezdeményezője volt.

6.

A bélyegző kelte: 938. Ix. 16.

Keretbe foglalt szövege a következő:

„Mt. Címet és kedves családját az 1938. szeptember hó 17-én, szombaton d. u. 4 órakor az Űri Kaszinóban megnyíló szobor és képkiállításunkra mély tisztelettel meghívjuk

Szeiffert János

Somogyi József

Iscserekov András

az Orsz. Magy. Kir. Képzőművészeti Akadémia hallgatói

A kiállítás nyitva: szeptember 17-25-ig. d. e. 10-től d. u. 5-ig.

Belépés díjtalan”

•

A kiállítást megelőző két évben minden bizonnyal többször találkoztak az akadémisták Pápán vagy A. Tóth pesti látogatásai alkalmával. A tanár úr ugyanis „műkritikusként” rendre értékelt a fővárosi tárlatokat, művészeti eseményeket a Protestáns Szemlében. A harmadik szorgalmi év kezdetét követően megint Iscserekov fogott tollat. Részletesen írt mindenről, ami foglalkoztatta, körülötte és társaival történt. Megemlékezett a főiskolai változásokról, a Felvidék visszatéréséről s ebből fakadó terveiről. Az élő kapcsolat fenntartását mutatja az „otthoniakkal” a Mórítz Sándorral - ő még javában gimnazista! – vonatkozó észrevétele és aggódása.

7.

Kedves Tanár Úr!

Elég nagy munkába ereszkedtem, ezért késtem az ígért dolgokkal. Mindjárt a levelem elején kellemes örömből kell beszámolnom, ami a napokban ért. Mint Tanár Úrnak is említettem az első idei pályázatra az állami ösztöndíjra beadtam a busó állarcot, két munkásfejet, az ismert karcomat és 3 fametszetet, azzal a szándékkal, hogy a többi tanárok tudjanak rólam, és hogy dolgozni akarok. A tervem eléggé bevált, mert a díjat kettéosztva (amint a múltban is) egy évfolyamtársamnak és nekem ítélték. Ugyan az összeg így csak 40 pengő, de már vehetek rajta álványt, festéket, vásznat. A dolog erkölcsi részével azonban már méltán nézhetek bizakodva a jövő események elé.

Mesterünk még nincsen, tanársegédünk sem, így szabadon garázdálkodva élünk. Hogy előnyös-e ez az állapot vagy nem, azt még nem látom, de eléggé kellemes, mert olyan modellt veszünk fel és olyan pózba állítjuk, amilyenbe akarjuk.

Egyik részről úgy hallottam, hogy Aba Novák már főiskolai tanár, de még nem fejezte be a pannonhalmi freskóit, másrészről gróf Teleki a politikai események miatt nem tudta még elrendezni az ügyet. Egyelőre még várunk. Állítólag Aba Novákkal egyesül a volt Glatz és Réti osztály, így Jóskaival egy osztályon leszünk. Jóska most egy érdekes fóka nevű medvét mintáz, háromszor olyan nagyságban, mint a macskaés ugyan olyan megjelenésben.

Sokát és kedvvel dolgozom a grafikán, három rézkarcot készítettem. Befejeztem egy önarcképemet temperával, belekezdtem az említett busókompozícióba is. A főiskolán munkást rajzoltam pittel egész (olvashatatlan) terjedelemben teljes ülő alakját. A jövő héten két aktot veszünk fel és egy kompozícióba összeültetjük.

Járunk akvarell órára is már. Eddig színes leveleket festettünk foltban. Hála Istennek már ott tarthatok, hogy magát a festést szeretem magasztos és nagy téma nélkül is. Így épen úgy vakargatom a színes faleveleket, mint annak idején 7. ikes gimnazista koromban.

Iparművészetten plakátra készülünk. Egyes tárgyakat bontunk és festünk plakátszerű egyszerűséggel (Lakatot, kalapácsot, üveget, edényt stb.)

Jancsi is szegény várja a szerencsét, hogy valaki csak meghozza az olajkészletét. Ő is színnel portrét és aktot rajzol.

Kerekes Karcstól hallottam, aki Pápán járt. Hogy a jubileumi 300 pengőre 10 pályázó adott be kérvényt. Ez a tény és az hogy az ügyet jelenleg Zsiga bácsi intézi eléggé lecsüggesztették bizakodásomat, bár a nyert 40 pengőt csak december végén, tehát csak januárban utalványozzák ki.

Biztosan keres a tanári kar egy olyan egyént, akinek az apja saját villájában lakik és havi legalább 4-500 pengő fizetése van, de legalább is van az illetőnek egy ösztöndíj betétkönyve.

Tegnap a kis Mórirtól kaptam egy lapot, amelyben linóleumot kér. levélben válaszoltam, és igyekeztem befűteni neki, buzdítottam a ceruza és portré rajzolásra, meg fametszésre. Csak meg ne bukjon a nagy igyekezet közepette valamiből szegény.

Dórival is beszélgettem a napokban, mindketten megállapítottuk, hogy a magyar cserkészlet és a pápai élé is, a felvidék csonka része és Rimaszombat visszacsatolása nagy új lehetőségeket rejt. Azon spekulálok, hogy a karácsonyi vakációban én is felmegyek valami módon a Felvidékre. Nagyon érdekes lenne téli felvidéket rajzolni úgy emberekben mint tájban.

A rézklisét és az évkönyvet később valamivel fogom Tanár Úrhoz eljuttatni.

Kiváló tisztelettel

Iscserekov András

Bp. 38. nov. 10.

A plakátot egy mérnök kollégám szedte le a falról.
Jobbat nem tudtam szerezni. Már teljesen elfogyott."

Iscserekov András tragikus záródású életútján ez időben jelentkeztek az aggasztó jelek. Gondokat okozott állampolgárságának dolga, érzékelhetően nyomasztotta a szegénység, és szembesülnie kellett a betegséggel is. Tervekkel teli a következő levele, de a korábbi optimizmusára árnyékot vetettek nehézségei. Némileg meglepő, hogy véleményt nyilvánított a belpolitikai kérdésekben. Beszámolójának külön érdekessége Gy. Szabó Béla kolozsvári grafikusművész és Zsögödi Nagy Imre festő „jellemzése”.

8.

„Kedves Tanár Úr!

A tíz pengőt köszönettel megkaptam. Igen örültem, amikor olvastam, hogy a tanári kar támogatott az ösztöndíjnál, viszont ily esetben többet tenni nem lehet. Igen aggaszt a polgármester magatartása. Ugyanis mint rendőrfőnök mindig azon volt, hogy idegen állampolgárokat Pápáról vagy az országból kitegye, így méltán félek, hogy a magyar állampolgárságom elé akadályokat gördít. Hiszen nagy mértékben tőle is függ a város polgárává fogadás. Az egész ügyet átadtam Fadgyas dr.nak, ő azonban épen most katona.

A Felvidékre irányuló terveimet Tanár Úr tanácsaihoz alakítom. Ugyanis lelkesedésemet a következő gondolatokkal fékeztem: pénz hiányában nem érdemes komoly hülésnek és hiányos étkezésnek kitennem magamat. Ugyanis a gyomrom semmivel sem jobb, mint azelőtt volt, sőt hogy egyáltalán életrehozam, tegnapelőtt vettem egy üveg Igmándit. Eredmény ugyan eddig még nem volt, de már az a tény, hogy a gyomrom a víz hatása alatt mozog igen nagy változást hozott közérzetemben. Tavaly lakott itt az internátusban egy orvos, aki most az Új Szent Jánosban gyakorol. Mikor tanácsot kértem tőle sürgős gyomor problémámra vonatkozólag, megígérte, hogy szegénységi bizonyítvánnyal felvetet a kórházba s kollégáival együtt átvizsgáltat. A szegénységi már megjött. Tehát a két ok ez, bár a téli felvidék, téli emberek igen érdekelnének. No de remélem megérek még egypár telet és majd akkor egy igen kedves barátom, Pap Iván (sánta fiú belesegített az ábrázoló rejtelmeibe s a karácsonyi vakáció három hetében akarunk készülni az alapvizsgára. Szívesen tanulok a karácsonyi vakációban, mert idén még nagy olaj terveim vannak. Ez a harmadik ok.

Amennyiben a mohácsi művésztelep engedi, (oda is igen nagy kedvvel megyek) úgy igyekezni fogok Tanár úrékkal táborozni menni. Ugyanis hepe-hupás hegyi falukat, hegyi rugaszkodásokat és hegyi embereket rajzolni és festeni régen szeretnék.

A belpolitikai helyzetre vonatkozólag (gondolom, Tanár úrék is erősen tárgyalják) az internátusban és az akadémián igen nagy és őszinte a felháborodás. Akkor, amikor a ruszinok majd térdenállva könyörgik a segítséget és a bevonulást, amikor a magyarság vezetésére hivatott urak személyi antipátiából származó hisztérikus jeleneteket rendeznek. Politikai kalandorságuk kiélésére ily időket választanak. nem átalják a magyar nemzet soha vissza nem térő nagy lehetőségeit artikulálatlan kiabálásukkal beszennyezni. Ott, ahol Echadt Tibor is a földreform ellen küzd, igen nagyok a bajok. Reméljük, hogy Horthy emberhez méltó nemes higgadsággal rendet teremt ebben a piszkos kavargásban.

Nem régen két fametszővel ismerkedtem meg, Gy. Szabó Bélával és Nagy Imrével.

Gy. Szabó igen szimpatikus szerény és kisigényű fiú. Sokat mesélt a balkáni barangolásairól, teknősbéka és skorpió kalandjairól. Most állandóan a grafikán dolgozik. Nagyon szép színes fametszetei vannak, a legújabb dúcai igen közelednek a japán metszetekhez. Egyébként, most a grafikán óriási fellendülés van. Annyian iratkoztak ide be, hogy aki későn jön, szekrények tetejére és asztalra kell üljön, hogy rajzolhasson. A fellendülés eredménye, hogy szombaton délelőtt és délután van modell.

Nagy Imre kis kopaszfejű és még kisebb szemű székely. Az erdélyi képzőművészek kiállítására

hozta Pestre az anyagot. A kiállítás ugyan elmaradt tavaszra, de ő itt maradt egy kicsinyt, elkölteni a pénzét. Elmondot sok székelly ízű viccet, kijelentette nekem, hogy az ember mindig azt csinálja, amit nem tud. Most gyűjti a tapasztalatokat és üres óráiban fazekakat ragaszt.

Jóska a képpel eddig nem tudott semmit sem csinálni, mert aki érdeklődött a kép iránt, nyomtalanul eltűnt. Pék Sanyi kint van most az Epresben, idén csak egyszer láttam, de nem beszéltem vele. Elek Pali Hajmáskéren van.

Bp. 1938. nov. 24.

Kiváló tisztelettel
Iscserkov András"

A tanévi beszámoló ismét Somogyi Józsefről érkezett Pápára. A szobrász „jövője” szempontjából két momentumot emelünk ki. Sikerült elnyernie a nagy gyakorlattal bíró, elismert Pátzay Pál szimpátiáját, aki segítő kezet is nyújtott. A gesztus annál is inkább lényeges volt, mert nem érezte a „hivatalos mester”, Kisfaludi Strobl Zsigmond szándékait, törekvéseit támogató érdeklődését.

9.

„Ásványráró, 1939. VII. 23.

Mélyen Tisztelt Tanár Úr!

Olyan régen írta, hogy már az idejét sem tudom. Igaz olyan különös dolgok nem történtek velem. Pár szóra azért beszámolók az évről.

Tanulmányi szempontból elég jól sikerült 2 jóm volt, 4 kitűnő a többi jeles.

Sokkal jobban örültem, hogy Aba Novák révén – nála vagyok alakrajzon – igen kellemes ismeretségbe kerültem Pátzayval, én ismertem már ugyan, de ő nem emlékezett rám, mert Aba-Novák növendék koromban mindössze talán 2-3 szor találkoztam vele, szóval csak ismertem semmi több nem volt. Most újból megismertem s mondhatom igen örülök. Azóta már sokszor voltam nála s mind jobban megszeretem.

Bemutatkozásomnál jóformán szóba sem állt velem míg nem mutattam fényképeket ill. ő kérte, mondván »hiába mondja a közmondás, ő mégsem szóból ért«. Vittem magammal több pestit s a Pápán maradt macska fényképét. A medvém (ezt tanár úr nem ismeri, kb. 3/4 m hosszú álló helyzetű örvösmedve, szintén fekete műköből – ígérem több nem lesz fekete műkö, csak akkor már igen tetszett – szóval ez s a macskám, de főként az utóbbi nagyon tetszett meg neki. Annyira, hogy kő után járt nekem, hogy a macskát újból rögtön kőbe faragjam meg. Tanulmányi elfoglaltságom miatt ez pesten nem lett kész. Itthon azonban már elkezdtem. Azóta mint említettem gyakran voltam nála, mert Aba-N. mondta, hogy csak járjak, mert Pátzay kellemesen nyilatkozott rólam. Örültem, mert Strobinál bizony nem vagyok valami »fejes«. »Mi értelme kedvesem ennek az állatmintázásnak« mondta, ha észre vette, habár csak d. u. csináltam. Különbén a studium mintázáshoz is olyan jól hozzá szólt Pátzay, mert én bizony most aztán minden dolgomról vittem hozzá fényképet s inkább ő korrigált mint Strobl. Az évről kész dolgom nincs csak az a medve és egy szintén ¾ m magas fülesbagoly »uhu«, egyelőre gipsz, de lehet, hogy megfaragom v. műkö lesz. Pátzay csak féli készen látta, akkor elég jó korrektúrát kaptam rá. Elkezdtem most évvégén egy álló nőstényoroszlánt, de nem készült el, ledobtam, ősszel majd újra felrakom. Csináltam aztán állandóan fej s akt studiumokat, de nem tudtam annyira vinni egyet sem, hogy leöntöttem volna. Majd az ősszel.

Most megakadt a macskám faragása, mert mandula operáción estem át – tegnap jöttem csak haza s részben mert aug. 1-én művésztelepre megyek Sátorhegyre Mohács mellé rengeteg ökor, bika, bizony szóval állat. Rajzolni fogok s plasztilinből vázlatokat csinálni s majd télen műteremben az alkalmasakat szoborrá fejleszttem. Megkaptam mind a két hónapot, de mandulám miatt csak most mehetek.

Fényképem csak ez van de ez is rossz mert igen aluról van fényképezve a baglyom kiállása kb. ilyen (kis tollrajzot illesztett ide!), nem valami jól sikeredett ez a rajz, olyan mint azok a krokik voltak

tavaly

*Hát Tanár úr, hogy van. Bizonyára valamerre külföldön jár ismét.
További jó nyaralást kívánok*

mély tisztelettel

Somogyi Jóska

•

Három „első” akadémistájára A. Tóth Sándor végtelenül büszke volt. Évtizedekkel később is emlegette őket, ha a kollégium tehetséggondozó érdemei vagy saját tanári munkálkodása került szóba. Együttes szereplésükre 1942-ben került sor utoljára a felépült új rajzteremben.

A tanév végén megrendezték a hagyományos rajzkiállítást, amelyet érkezése óta „elvártak” a lelkes tanártól. „A rajzkiállítás egyik felét a tanmenet bemutatása jelentette, másik felét a tehetségek java termése, amiben nem volt hiány” – olvasható emlékirásában. „Nemcsak a diákok képei kerültek ekkor a falakra, hanem a művészekké vált öregdiákok egyes régebbi és újabb alkotásai is kiállításra kerültek, többek között Somogyi József szobrai” Az egyik helyi lap kis írása ennél többről tudósított: Négy főiskolás – három végzős! – és Pék Sándor mellett a tanulók élén Mórítz Sándor műveit is bemutatták.

A tehetséges celldömölki diák már a következő generáció ígérete volt, akire nagy hatással volt kedves patrónusa. Karácsonyi üdvözlő kártyáját díszítő linómetszete vitathatatlan rokonságban van A. Tóth hagyományos újévi üdvözlő metszeteivel.

10.

Levelezőlap Postabélyegző: Celldömölk, 940. dec. 20.

„Nagys. Tóth Sándor

Koll. tanár úrnak

Pápa

Jókai u. 16.

Áldott karácsonyt és újévet kívánunk: Mórítz Sándor és László

A lap hátoldalán: Ábelt, a kuttyáját, csóvás csillagot, a háttérben behavazott házat, erődtemplomot ábrázoló kép látható.

•

Nyolcesztendei tanulás után sikerült Mórítz Sándornak is az érettségi és felvételt nyert az akadémiára. Szinte azonnal felkereste soraival a kollégium rajztanárát.

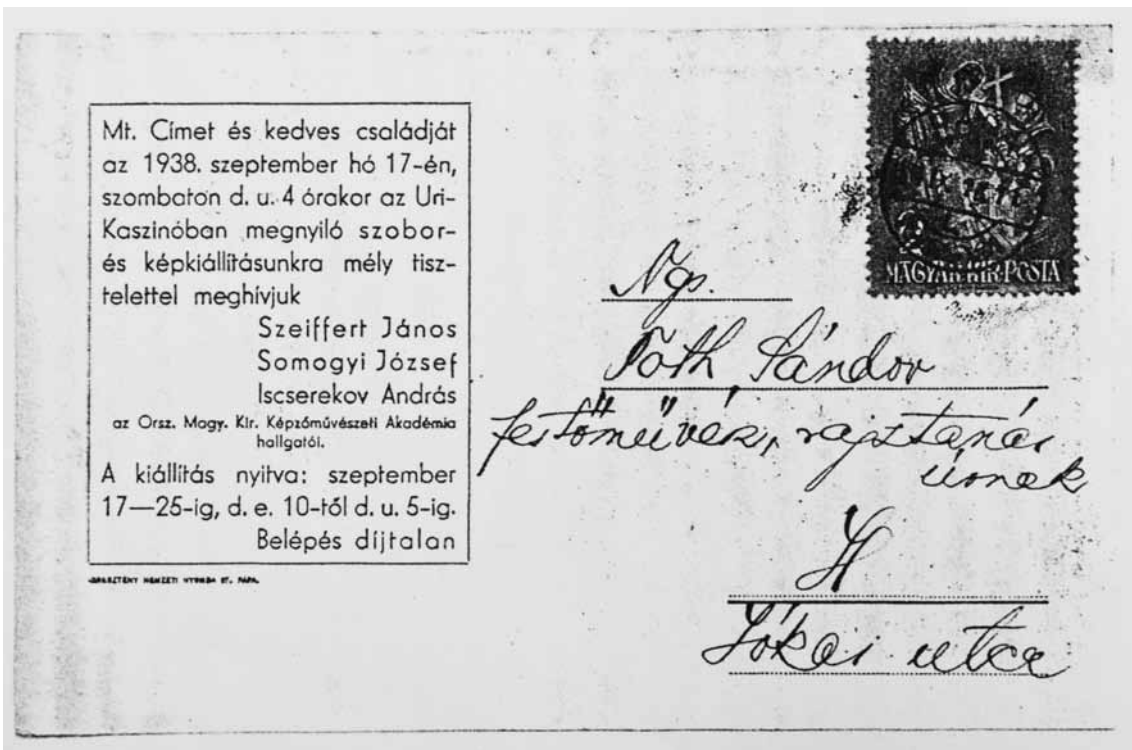
11.

„Kedves Tanár Úr!

Budapest, 43. IX. 30.

Bocsánatot kérek, hogy a felvételi eredményét csak most tudatom. Ez azért van, mert Édes Pista nekem azt mondta, hogy a Tanár Úr kedden Pesten lesz, közben levelet kapott mely szerint csak szombat. Tudva a címét, mindjárt fel is keresem levelemmel Tanár Urat, mely talán előbb meg fog érkezni.

A felvételi hála Isten sikerült. Elég sokat izgultunk különösen a kihirdetés előtt. Azért éreztem, hogy sikerülni fog mert láttam hogy sok gyenge rajzoló van. Különösen a lányok között voltak sokan.

Azért mégis elég sokat vettek fel közülük.

Gallétól az 56 gyerek közül állítólag kettőt vettek fel. Ő minden lelket kiszed tanítványaiból. Szörnyen száraz munkákat csináltak mind mégismertem őket, hogy Gallésok. Miskolcra mind a tizönket felvették. Nem is számítottunk rá. Azt hiszem Burghardt mesternek köszönhetjük.

Szombaton lesz a beiratkozásunk 110 p. be fog kerülni. Nagyon kíváncsi vagyok ki fog felvenni az osztályára. Nagyon szeretnék Szőnyiehez kerülni. Cseh Szombati főorvos úr is kizárólag azt ajánlotta, irt is egy bankár barátja Szőnyinek; ha hozzá nem sikerülne mégsem akkor csak Rudnayhoz megyek. Kár hogy már öreg és nagyot hall. Hozzá is nagy kedvem lenne menni. A többihez semmi esetre sem. Volt itt G. Szabó Kálmána szobatársamat látogatta meg, ő is képzöm. velem együtt, őt is felvették. Ő különösen óv Burghardtól, bár egészen nem értem meg.

Csudálkoztam, mikor hallottam, hogy mégis el tetszett látogatni Pápáról. Biztos a hosszú vakáció miatt. Gyönyörű ősz lehetett arra is. Bizonyára ki is aknázza a Tanár úr. Én is haza fogok menni pár nap múlva szüretre, természetes a gyönyörű színek mellett nem fogok tétlenül haladni.

Tanár Úrnak és kedves családjának szeretetteljes üdvözetemet küldve, maradok hálás tanítványa:

Móritz Sanyi"

Nem késlekedett megosztani a főiskolai élet első heteinek élményeit sem. Soraiból kiolvasható, hogy a vidékről felkerült fiú gyorsan megtalálta helyét az új életközegben. Keményen hozzáállt, hogy kellően felkészüljön hivatására, a művész pályára. Igyekezett teljesíteni a nem könnyű követelményeket. Kiállításokat látogatott, pályázatokra készült, s merész lépést is fontolgatott. Közben ápolta bensőséges kapcsolatukat is: tájékoztatott, érdeklődött és kérést továbbított pápai tanárához.

12.

„Bpest, 1943. XI. 3.

Kedves Tanár Úr.

Hosszú hallgatásom után most megint felkeresem tanár urat levelemmel. Hallgatásom oka részben az, hogy nagyon el voltunk foglalva, részben pedig nem is volt sok írni valóm. Csak teltek egyformán a napok, nagyon sokat dolgoztunk. Mindennap 8-12-ig egyfolytában, úgy hogy délben már annyira kifáradtunk, alig láttunk, akkor fel a villamosra és szaladni az ebédért, 2-re pedig vissza a főiskolára az elméleti előadásokra. Este azután örülünk, ha pihenhetünk. Node kifogást úgyszólván találhatnék, amennyit csak akarnék. Lényeg az, hogy nem írtam és most jóvá teszem ezt a hibámat. Igaz, még csak egy hónapja volt itt Tanár Úr. Édes Pista említette, hogy hazautazik, nagyon megirigyeltem és én is hazaszaladtam az ünnepekre. De, úgy látszik nekem nem érdemes itthagyni Pestet, mert multkor ebédem nem volt egy héttig amikor visszajöttem, most meg vacsorám nem lesz, mert csak személyesen lehet kiváltani a jegyeket. Mikor visszajöttem ma, kislát, hogy nincs előadás mert sztrájkba léptek az egyetemisták. A románok bezártak 3 iskolát, Kolozsváron kizavarták az egyetemről az oláhokat, az egyetemet bezárták, szimpátia. Debrecenben azt is bezárták, végre csatlakozott hozzájuk a Pázmány és a József nádor is. Most azután várjuk a fejleményeket.

Felhoztam egy pár keretezett képet Pestre szeretnék bevinni egyet-kettőt a téli tárlatra a Múcsarnokba. Nagyon kíváncsi vagyok, mit szól hozzá Tanár Úr. Szeretném beküldeni a floxos virágcsendéletemet,, a Ruszek utcát, és a szalóki hidat. (Itt kis rajz a hídról!) Tanár Úr látta az őszi tárlatot? Azt hiszem szörnyű dolgok voltak ott, a fő termekben legalább is. A közönségnek is furcsa ízlése van, egyszerűen kiválogatja az alját, (mélyére nyúlnak) Kássa Gábor eladott legalább 4-5 képet, Ősz Dénes pedig aki engem elragadott, eladott egyetlenegy képet és volt kinn vagy 15 munkája. Gyönyörű akvarelljei voltak, egyszerűen bánik a vízzel. Láttam a grafika 150 éve c. kiállítást is a fív. képtárban. Jelenleg is sok kiállítás van pesten. Alkotásban Vajda Lajos emlékkiállítása. Fantasztikus dolgok Két képéről ki sütöttem, hogy fejet ábrázolnak. Pohárnok Z. a Múbarátban, a

műteremben Pintér Szalomban a KUT állít ki, ezeket még nem láttam.

Most már nem sokára sor kerül Tanár Úr kiállítására is. Talán jól emlékszem a műbarátbanlesz. Most várjuk a kompozíciós pályázat kiírását nagyon kíváncsi vagyok milyen témára adnak. Úgy mondták, hogy Rudnay-nál már kiadták, valamilyen bibliai téma, Krisztusról, de már nem emlékszem rá.

Ne tessék haragudni Kedves Tanár Úr, hogy ilyen csúnyán írok de nagyon sietek, mert gyorsan szalad az idő.

Bizonyára nem bánja már Tanár Úr sem, hogy vége a hosszú vakációnak. Itt is megindult már a diáksereg az iskolába. Csicsával találkoztam, most meg jogász lett. Nem tudom hol köt ki. Mondta, hogy Rohonczy járt pesten és nem találkoztam vele. Nem tudom vajon hová készül ő?

Édesanyám kérésére szeretném megkérni Tanár urat, hogy Laci öcsémet a szertár körül vagy bármilyen szolgálatban tessék minél többször igénybe venni, addig míg a vonatjuk indul, mert ha szabadideje nagyon sok van, akkor csak rosszkodik ott.

Megkezdődik lassan a művészi rajzis csak kár hogy most a szép őszi aquarellezések elmaradnak. Most már hideg van mi is azért nem merünk kimenni. Üdvözlöm a művészi rajzos fiúkat és minél eredményesebb munkát kívánok nekik.

Tanár Úrnak és Kedves Családjának legszívélyesebb üdvözlömetet küldve és levelét várva maradok hálás tanítványa Mórítz Sanyi

VII. Hársfa u. 59. sz.”

Epilógus

A mind bonyolultabb történelmi helyzet sem távolította el teljesen A. Tóth Sándort tanítványaitól. 1944 januárjában négy dunántúli festő rendezett kiállítást a Műbarátban. Egyebek mellett a Kállai Ernő által is méltottot tárlaton Csehi Nándor társaként két régi barát, Gy. Gallyas Frigyes és A. Tóth Sándor, valamint utóbbi tanítványa, akkor már Istenes-Iscserekov András művésznévén, alkotta a kvartettet. Tavasszal pedig a már szülővárosában önállóan bemutatkozó főiskolás Mórítz Sándor ügyében vállalt szerepet. A kis katalógus előszavát – Egy művész indul cím alatt – a Tanár Úr írta, aki nem volt rest tárlatvezetést tartani Celldömölk közönségének. A helyi lap beszámolója kétségtelenül tette: „Az eddigi eredmények nagy részben az ő kegyelmet nem ismerő, de reális és elfogulatlan kritikájának és korrektúrájának köszönhetőek”. Az eseményről kis cikkben tájékoztatta a pápai közönséget is.

A sors azonban szomorú kötelezettséget is rótt vállaira! Istenes-Iscserekov András diploma nélkül zárta le akadémiai stúdiumait és visszatért Pápará. Közben több kiállításon szerepelt, különösen virágcsendéleteit és balatoni tárgyi képeit ítélte meg elismerően a kritika. „Balatoni tájai csak úgy lebegnek (...) a tájakon egy-egy színfolt, egy-egy villanás, egy-egy vonal elhelyezkedése a japán klasszikusokat juttatja eszünkbe”. Egyértelműen kedvező fogadtatása sem akadályozta meg lelki tájai egyensúlyának felbillenését, amely 1947-ben öngyilkosságba taszította. Emlékiállítását az immáron kolléga A. Tóth Sándor szervezte számukra oly kedves kollégiumi rajzteremben, 1949-ben. Megnyitójában nagyra értékelte a csonkaságában is gazdag termést. Pápai sírba áthelyezését és emlékjel állítását azonban nem sikerült megvalósítani. Mezölaki sírja csaknem feledésbe merült. 2002-ben fejféval jelölték meg a rendbe hozott sírt és felavatták Heitler László domborművét.

Lelki teherként kellett elviselnie Mórítz Sándor korai távozását is. A Munkácsy-díjas festő 42 éves korában gyógyíthatatlan betegségben hunyt el. Szülővárosában állandó kiállítása nyílt, de ma ez nem látható.

Szeiffert János rajztanárként működött Újpesten. Komolyabb kiállítása csak külföldön volt. Rohonczy János (1923-1988) pályáját a háború és a hadifogság törte meg. Üzemi dekoratorként dolgozott Tatabányán.

A legnagyobb karriert kétségtelenül, Somogyi József érte el. Mestere tanúja lehetett az elvetett mag szárbá szökkenésének. Körtéri szobrászatunk díjakkal elismert meghatározó egyénisége volt. Pápán Petőfi szobra és Nagy László domborműve emlékeztet a kollégium egykori diákjára.

Salamon Nándor